

Friedrich Hayek: de l'economista al filòsof

Una conversa de A. Guénette amb el professor Robert Nadeau

(Université du Québec, Montreal, Departament de Filosofia)

Perquè es parla tant ara de Friedrich Hayek? Per què és tan important?

Friedrich Hayek ha esdevingut, efectivament, ara com ara, un pensador inevitable. Dic correctament un "pensador" i no tan sols un "economista". La seva popularitat actual ha anat creixent en particular d'ençà de l'esfondrament del règim comunista, del qual ja als anys trenta havia previst la seva inevitable degradació per raons econòmiques bàsiques. Però en economia, i en filosofia social i política, l'estudi del pensament de Hayek ha tornat a posar-se a l'ordre del dia arrel de la fallida de l'Estat-Providència, és a dir, des de la crisi de les polítiques d'inspiració keynesiana, als anys setanta i vuitanta.

Quin és l'horitzó intel·lectual de Hayek i a quina escola de pensament pertany en concret?

Igual que tots els altres grans pensadors del nostre temps, el pensament de Hayek no ha sorgit per generació espontània. Situar-lo en un context històric permet comprendre millor el seu sentit i la seva ambició- Hayek va néixer el 8 de maig de 1899 a Viena. La Viena de Hayek és la de Wittgenstein, Freud i Popper. És un medi intel·lectual, polític, científic en plena efervescència. Dit això, Hayek va treballar poc a Viena. Però va tenir la sort enorme de viure un munt d'anys –va morir el 23 de març de 1992, amb noranta dos anys. Hayek forma part del que els historiadors del pensament econòmic anomenen "Escola Austríaca", un moviment que comença amb Carl Menger (1840-1921), un dels tres grans teòrics del que s'anomena la "revolució marginalista" en Economia (els altres dos eren Stanley Jevons i Leon Walras). A principis dels anys vint, Hayek aconsegueix un doctorat en economia i un doctorat en ciències polítiques. Després d'una breu estada a Nova York, el curs 1923-24, Hayek s'uneix al famós *Privatseminar* de Ludwig von Mises. En 1927, és a dir una mica abans de 1929, Hayek es converteix en el primer director de l'*Institut Austríac de Recerca de la Conjuntura Econòmica*. A principis dels anys trenta, Lionel Robbins el convida a formar part de la famosa *London School of Economics*, i esdevé ràpidament un dels principals protagonistes d'una controvèrsia que marca l'època a Anglaterra, sobre la moneda, el capital i la teoria dels cicles. En aquesta polèmica, Hayek s'enfronta a economistes llavors encara poc coneguts, com John Maynard Keynes, Piero Sraffa i Frank Knight. Si l'Escola Austríaca s'havia perllongat en l'obra de Ludwig von Mises, es pot dir que aquesta tradició d'investigació ateny el cim amb l'obra de Friedrich August von Hayek.

Per què s'oposa Hayek a les concepcions keynesianes?

Hayek sempre ha cregut que la teoria keynesiana intentant restablir en el terme de temps més breu la plena ocupació adoptant una política d'expansió monetària, només aconseguiria, a més o menys llarg termini, una inflació galopant i un atur encara més brutal. Però més que al keynesianisme, Hayek s'oposa, de fet, al paradigma neoclàssic, el que defineix fins i tot avui el "*mainstream*". És contrari també als economistes liberals partidaris de la Teoria de l'Equilibri General (TEG), magníficament axiomatitzada, tot cal dir-ho, per Debreu, que també va ser Premi Nobel.

La TEG suposa un mercat de concurrència perfecta, en què els agents econòmics coneixen les informacions que han de menester per tal de prendre decisions econòmiques racionals, és a dir, les que maximitzen la seva utilitat esperada. Hayek respon que aquestes informacions crucials se'ns revelen en forma de preus, però que els preus són informacions que es formen i arriben a ser accessibles a través del propi joc del mercat i mai no abans.

Hayek condemna, doncs, radicalment l'economia ortodoxa?

Efectivament, del tot; i aquest rebuig explica el posterior viratge de Hayek. A partir de mitjans dels anys 30 i al llarg dels anys 40, el pensament de Hayek experimenta una profunda mutació. La transformació del camp d'interessos de Hayek és contemporània a una altra controvèrsia econòmica en la qual va estar àmpliament implicat. Aquesta segona controvèrsia fa referència al funcionament de l'economia socialista, i més concretament, a la possibilitat del càlcul econòmic en el context d'una economia amb planificació centralitzada. Mises i Hayek defensaren la tesi segons la qual un càlcul planificador era impossible sense mercat [que assigni els preus] i que un sistema econòmic que no es fonamenti en el mercat lliure i en la lliure concurrència mai no serà òptim des del punt de vista de la distribució de recursos.

Quin lloc ocupa la crítica del socialisme en l'obra de Hayek?

La crítica del socialisme fou potser en cert sentit l'empresa principal de la seva vida científica i intel·lectual. L'any 1945, Hayek publica un llibret que el farà ràpidament conegut entre el gran públic culte: CAMÍ DE SERVITUD. Hayek defensa la tesi que tota forma de dirigisme econòmic porta en ella mateixa el germen de la fi de la llibertat individual, un valor que ell situa per sobre de tots els altres, com ara l'equitat o la solidaritat. Hayek publicarà el 1988 el seu últim llibre THE FATAL CONCEIT [La presumpció fatal] en què reprèn exactament el mateix tema i torna a analitzar els "errors fatals del socialisme".

És cert que després d'aquesta controvèrsia Hayek va abandonar progressivament l'economia per la filosofia?

Una cosa és certa, poc després d'aquest debat crucial –i de manera accentuada al llarg dels anys quaranta– Hayek reorienta els seus treballs de recerca: s'interessa llavors cada cop més pel paper del coneixement i pels mecanismes de descobriment de la informació en els processos de mercat, circumstància que el porta a rearticular diversos temes crucials i recurrents de la tradició austríaca, i en particular el tema epistemològic del subjectivisme i el tema metodològic de l'individualisme.

Tenint en compte aquesta reorientació no és, doncs, errat considerar Hayek com un filòsof tant com un economista?

Hayek és un investigador absolutament multidisciplinari. Si actualment és més conegut i reconegut per la seva contribució la filosofia social i política, es pot dir que les idees filosòfiques defensades per Hayek només han pogut ser descobertes i aprofundides com a conseqüència d'intenses reflexions i de rigoresos anàlisis tècniques d'Economia pròpiament dita. Acceptat això: Hayek ha de ser presentat més com un economista o com un filòsof? Ningú no contestarà, evidentment, que Friedrich Hayek, Premi Nobel d'economia de 1974, hagi estat un gran economista. Però la contribució de Hayek al pensament econòmic no podria ser correctament avaluada si no es té en compte la dimensió metodològica de la seva obra. En certa manera és l'opció metodològica que Hayek pren la que produeix tot el seu original pensament econòmic.

Quina mena de doctrina metodològica propugna Hayek?

Hayek defensa particularment cinc tesis fonamentals. Primera: Hayek defensa que hi ha, en les ciències empíriques, diverses menes d'explicacions i, en conseqüència, diversos graus de predicció possibles. Segons Hayek la ciència econòmica s'ha de satisfer amb el que en diu: "*pattern prediction*", la predicció d'esdeveniments econòmics singulars és inaccessible. En segon lloc, Hayek sosté que és impossible centralitzar en un sol òrgan tota la informació econòmica disponible en un moment donat. Considera impossible sobrepassar l'eficiència del mecanisme de mercat en l'adjudicació de recursos, tesi que li permet denunciar el "*miratge de la justícia social*". Tercer: Hayek insisteix amb força sobre les dificultats inherents a l'anàlisi científic de la "complexitat organitzada", val a dir, de la vida social, que no pot ser estudiada segons els cànons de la ciència experimental. Això el porta a posar de relleu els límits del que és tècnicament possible saber en teoria econòmica. Quart: Hayek sosté que, per comparació al que s'esdevé en les ciències de la naturalesa, les dades "objectives" en ciència econòmica són, per parlar amb propietat, inexistents, malgrat la via oberta per la teoria de les preferències revelades (Samuelson). Les dades, en ciències socials, són creences subjectives dels agents i no estats de coses o fenòmens objectius. En virtut d'aquesta tesi, Hayek pretén que és impossible mesurar exactament el veritable valor econòmic de les mercaderies i dels bens perquè aquest valor ha d'estar representat en termes de "*opportunity cost*" (cost d'oportunitat [és a dir a què estaria disposat a renunciar algú per a tenir un producte X]) per a un individu donat. Aquesta particularitat epistemològica implica que no es pot eliminar mai l'incertesa. Perquè ningú no "sap" mai quina és la millor estratègia que cal adoptar en un mercat. Implica igualment la imprevisibilitat de les prediccions socioeconòmiques exactes, el que es tradueix metodològicament per l'idea que el grau de contrastació de les teories econòmiques serà sempre relativament feble, molt més feble en qualsevol cas del que seria possible aconseguir en les ciències de laboratori. Finalment, Hayek avança la tesi segons la qual tota acció comporta inevitablement conseqüències no-intencionals, efectes inevitables sobre el conjunt d'altres individus que viuen en el mateix entorn socioeconòmic, la qual cosa sembla justificar, a parer de Hayek, l'argument que pretén que resulta pràcticament impossible, és a dir moralment il·legítim i políticament contradictori, confiar a l'Estat el govern de les qüestions econòmiques i socials. Aquesta tesi és potser la més important de les cinc. S'ha de posar en relació amb la idea liberal clàssica segons la qual les principals institucions humanes constitueixen un "ordre espontani" més que no el resultat d'una voluntat deliberada.

Què es pot esperar de l'economia segons Hayek?

En l'obra de Hayek es troba un tema recurrent. Segons ell, cal esperar de les ciències socials en general i de l'Economia en particular, no pas que generin una tecnologia que ens permeti millorar la vida econòmica i social, sinó més aviat que ens expliqui què és allò que mai no podrem fer en tant que individus socials i en tant que actors econòmics. Per aquesta raó, Hayek assigna a la ciència social en el seu conjunt un objectiu més profilàctic que terapèutic. La reflexió metodològica de Hayek mostra que l'Economia no és més que una disciplina negativa. Pot fer-nos descobrir es efectes perversos que tota acció individual o col·lectiva pot acabar tenint. En la perspectiva hayekiana, l'Economia es limita a facilitar-nos un saber preventiu, basat en la prudència, més que no un poder d'intervenció fundat en la fatal arrogància dels qui creuen ser capaços de "construir racionalment" la societat. Això no seria sinó caure en una perspectiva "cientista", les conseqüències pràctiques de la qual resultarien, a la llarga, ruïnes per a la majoria.

© Association des Gradués HEC.

